

De vivo Latinae linguae usu per Interrete redintegrato *

VALAHFRIDUS LINGENBERG, Saraviponti

Das Internet ist zum einen ein zunächst einmal schriftlich-sprachliches Medium und führt zum anderen durch die Aufhebung räumlicher Distanz selbst sehr kleine und weit über den Globus verstreute Interessengemeinschaften zusammen. Für das in der Gegenwart fast ausschließlich als geschriebene Sprache erlernte Latein bedeutete dies, daß dort Sprachgemeinschaften entstehen konnten, in denen es als lebendiges Kommunikationsmittel und nicht in erster Linie als Selbstzweck genutzt wird. Dabei zeigt die Sprache auf einmal auch wieder Züge, die sonst nur bei lebenden Sprachen zu beobachten sind.

Lingua Latina est mortua, eo saltem sensu quod nullius hominis est sermo patrius, neque sunt qui ea utantur cottidie ut colloquantur de rebus cottidianis.¹ E lingua qua homines loquebantur facta est lingua quae legitur tantum scribiturque.

His nostris tamen diebus exstitit rete illud computatrorum, quod Tela Totius Terrae, TTT, vocatur et quo homines communicant imprimis legentes scribentesque. Quod effecisse, ut lingua Latina quodammodo revivisceret iterumque acciperet quae propria nobis linguarum vivarum, neque mortuarum, videantur, demonstrare hic mihi in animo est.

Primum tamen pauca dicam cur usus linguae Latinae nostris temporibus, priusquam exstitit Tela Totius Terrae, iam non vere vivus mihi sit visus. Licet enim et sacra Christiana interdum fiant Latine² et caerimoniae Academicae (velut „Encaenia“ illa quae Oxonii quotannis fere tota Latina habentur); haec tamen non fiunt ut ullae res stricto sensu communicentur, neque est qui dictis respondeat.³ Quin etiam nos ipsi, si vere confitemur, Romae congressi Latine

---

* Haec acroasis habita est die 25° m. Martii a. 2012° Romae in „Diebus Latinitatis vivae“, conventu vernali societatis Goerresianae qui a Julia Maria von Schenck Henricoque Heidenreich moderatoribus convocatus erat. Dr. i Henrico-Lothario Barth (Bonnensi) gratias dicam qui in stilo perpoliando me benigne adiuverit.

¹ Hac enim ratione definiunt linguam vere viventem viri docti: „a language is a means of communication that is learned naturally and spontaneously, used from childhood by every member of a speech community in every aspect of life. So ... the language becomes a “dead” language ... when it stops functioning in this way and is no longer anybody’s natural mother tongue“ (József Herman, *Vulgar Latin*, University Park 2000 [primum editum Francogallice, Lutetiae 1967], 109sq.).

² Quod vidimus in ipso nostro conventu Romae habito, Gualtherio Cardinali Brandmüller missam celebrante.

³ De usu recenti linguae Latinae in ecclesia Romana nuper disseruit Bernhard Lang (*Eine Weltsprache verschwindet. Latein in der katholischen Kirche im 20. Jahrhundert*, Gymnasium 118, 2011, 57-67), qui inter alia docet linguam Latinam in administratione Vaticana adhuc multum valere (58-60 et 66sq.). Vivum tamen commercium vix appelles si *Acta Apostolicae*

sumus collocuti, ut Latine, non ut facile colloqueremur; non est dubium quin facilius esset habitus conventus ille si sua quisque lingua usus esset. Omnia denique haec fiunt ut Latine fiant – neque tamen Latine fiunt ut fiant. Ex eo enim pendere mihi videtur usus qui iure vocetur vivus: quod lingua Latina est instrumentum, neque finis, commercii.

Perpauca exempla recentia hominum, qui Latina lingua ut vero instrumento sint usi, attulit Françoise Waquet (*Latin Or The Empire Of A Sign*, Londinii 2001, 153sq.): Scriptorem Italum Primum Levi e castris carceralibus Ausvicianis modo liberatum ferunt Latine allocutum esse sacerdotem quendam, ut cibum rogarer; item discipulos Instituti Altioris Latinitatis Romani anno 1970° etiam Latine locutos. Huiusmodi eventus tamen, ut raros et tempore ac spatio longissime separatos, non efficere, ut linguam ipsam quoquam modo vivere dicas, certe patet.

Quid nunc de Tela Totius Terrae? Permultis locis in Interreti Latine scribitur, et longum est enarrare;⁴ hic praecipue de „Grege Latine Loquentium“ dicam. Ille Grex est forum quoddam epistularum electronicarum; foro inscriptis licebit epistulas et legere et scribere. Una sola regula valet in Grege: scribatur non nisi Latine. Lingua constat, res variantur; licet identidem de ipsa lingua disputetur, de verbis, grammatica, stilo: multae tamen epistulae de rebus politicis vel historicis, deve cultu atque humanitate agunt.⁵ Quicumque se inscripsit,

---

Sedis necnon periodicum illud *Latinitas* eduntur praecipue Latine, cum, ut supra, responsa non dentur. Idem sentias de virorum doctorum dissertationibus Latine conscriptis.

⁴ Satis sit Vicipaediae Latinae mentionem facere, quae his diebus plus quam centum milia numerat commentationum: <http://la.wikipedia.org/>

⁵ Florilegium abundans epistularum huius Gregis edidit Victorius Ciarrocchi (*Varia Latinitatis vivae testimonia*, Laureti 2012). Paucis generatim de Grege anno 1996° condito praemissis (9-13) continentur centena fere excerpta cuiusque anni ab anno 2004° usque ad 2011um (17-179); accedunt symbolae quaedam editoris ipsius (183-226). Duo saltem afferam specimina litterarum, quippe quorum alterum ad nostras pertineat quaestiones, alterum demonstrat qua arte et hodie condantur carmina Latina. Die 28° m. Sept. a. 2007° scripsit sodalis Kenianus Wilbanius Njoroge sub titulo *Latinitas in Kenia*: „Amici, nuperrime a me est inventum, praeter id quod opinabar antea, Latinitatem etiam in Kenia doceri; nam magister aliquis sermonis nostri, qui in quadam schola nomine Hillcrest docet, me invitavit aliquos abhinc dies ut discipulos suos visitarem, quos magno cum gaudio inveni Latine legentes ac scribentes ac etiam paulum loquentes. Qui vero aliquid noscunt de systemate educationis Britannico non mirentur hac de re, nam Hillcrest hoc systemate utitur, atque in eo Latinitatem discere licet discipulis, si eam discere velint. Mirum erat tamen mihi ex eo quod erat praeter omnem meam expectationem. Bonum est scire sermonem nostrum vigere etiam in Africa“ (libro citato 85sq.). Die 5° m. Nov. a. 2005° scripsit sodalis Hispanus Ioannes Oleastrensis sub titulo *Epicedium ad matrem in die Defunctorum*: „O dulcis genetrix, alma parens mea, / quae iam transieris limina Tartari, / hos versus, pia, nunc accipe amabilis, / flores quos tibi dedico. // Annus iam volucris transiit octies, / ex quo mors tua nos reddidit orphanos, / cum te amisimus, heu, et valediximus, / Mater lumine carrior. // Lecto iam recubans morteque proxima / vitae praeteritae cum reminiscere, / ves-

fere se primum, puto, inscripsit, ut paululum Latinae linguae exercendae studeret; brevissimo autem tempore sodales novi a rebus ipsis capi videntur linguaeque omnino obliti de re sola disputantes deprehenduntur.

Quae condicio mihi et stilum afficere videtur et linguam ipsam. Si enim de re disputamus, id imprimis spectamus ut intellegamur. Cum epistulam misero rarissimis vocabulis quaesitissimisque periodis ornatam (qui stilus nonnumquam ab auctoribus Latinis nostrae aetatis celebratur), non erit mirum si nemo leget respondebitve. Quae autem contra bonam consuetudinem classicae (quae vocatur) Latinitatis, aut omnino perperam, scripsero, haud raro non bene intellegentur, praecipue si menda mea e nimia proximitate sermonis patrii erunt nata odoremque Theodiscum spirabunt quae Latine scripsero; nam aliis sodalibus alii sunt sermones patrii.

Qui fit ut, quo quisque scribat crebrior in Grege, eo clarius, elegantius, Latinius; idque non quia magister, sed quia exigit commercium. Paulo tum melius fortasse intellegimus cur Quintiliano libro octavo Institutionis Oratoriae de elocutione disserenti primum fuerit ut quam diligentissime de perspicuitate doceret (post aliquot sententias de emendate et latine dicendo).

Sed etiam lingua ipsa in Grege iterum coepit mutari sicut lingua viva. Quae verba enim lingua assumat quaeque respuat non iam a lexicographis virisve doctis decernitur sed per usum utentium; sic pro Theodisce *Datei*, Anglice *file*, in Grege „scapus“ fere acceptus esse videtur neque „plica“ vel alia; item „computatrum“ neque „ordinatrum“ vel „instrumentum computatorium“ vel similia (quae vocabula etiam sunt proposita in glossariis librisque recentissimis).⁶

---

tem sollicite condere quaeritans / sutricis petis forficem. // Etsi post obitum tardior adfui / laturus tibi, heu, oscula postuma, / servasti tepidos corporis halitus, / donec basia venerint. // Sic vitae calor haud deseruit tuum / corpus, dum veniunt filia filiusque, / ad Manes abiens laeta viatico / almo dulcis amoris“ (libro citato 38sq; interpunctionem paululum mutavi). Notetur inter multa alia, quam feliciter poeta ultimo versu aberraverit a metro (quo Horatii carmen I 24 *Quis desiderio sit pudor aut modus* / ... videtur secutus esse), pherecrateo usus pro glyconeo: sicut ultima syllaba omissa versus velut apertus manere videtur, etiam mater per amorem filii quodammodo pergit vivere.

⁶ Iam diu etiam illud „Tela Totius Terrae“ acceptum est (intra et extra Gregem), quamvis Latinius certe dicas „Tela Totius Orbis“ vel „Tela Omnium Terrarum“; sed litterae TTT pulchrius reddunt Anglicum WWW quam TTO vel TOT. – De vocabulis supra dictis hos libros inspexi: Caelestis Eichenseer, *Latein Aktiv* (Berolini/Monaci 1984), 38: „computatrum“. Christian Helfer, *Lexicon auxiliare* (Saraviponti³1991): „(instrumentum) computatorium, computatrum, ordinatrum“. *Neues Lateinlexikon – Lexicon recentis latinitatis* (Bonnae 1998): „instrumentum computatorium“. *PONS Schülerwörterbuch Latein* (Stuttgartiae 2007), s. v. *Datei*: „tabularium“; s. v. *Computer*: „computatorium, computatrum, machina computatoria“. Alexander Winkler, *Vorsicht Latein!* (Monaci 2010), 81: „computatorium“. *Visuelles Wörterbuch Latein-Deutsch* (Monaci 2010), 177: „codicillus“ *Datei*; 176: „computato-

Miro quodam more quondam in Grege mutatus est sensus adiectivi „Punicus“. Ante hos septendecim annos quidam sodales illa voce usi sunt pro „Anglicus“. Cum demum unus ex sodalibus interrogavisset, quid sibi vellet verbum illud, sodalis Polonus Conradus Kokoszkiewicz, conditor Gregis eoque etiam tempore munere moderatoris functus, aperuit se ipsum coepisse illum usum per iocum.⁷

From: Konrad Kokoszkiewicz <***@***>
 Subject: Re: De rebus punicis
 Date: Mon, 3 Nov 1997 21:01:52 +0100

a.d.IV.Non.Nov.MMDCCXLIX.a.U.c. Conradus spd

>>"computatrum" (Punice "computer") appellata est

>

> Draco dilecte, omnia in peius. Heri Americanus, hodie

> Poenulus quidam sum. Et cras? Parthus? Vandalus?

Noli mihi irasci :) Praeses LVPAe, Marius Alexa, tempore ultimi seminarii Brunensis eiusmodi historiam narravit, quam nunc breviter refero:

In Bohemia, in Universitate (nisi fallor) Masarykiana, omnes scholae Latinitatis ab initio usque ad finem Latine agebantur, nemo ulla alia lingua usus est. Aliquando discipulorum quidam Bohemice loqui ausus est. Magister Latinitatis (Bohemus) discipulo illo diligenter aspecto rogavit: "Punice?".

Ab eo tempore (historia narrata) multi nostrum unamquamque linguam non Latinam linguam "Punicam" vocabant (meministisne, seminarii participes? :)). Ea lege ego ipse nunc per iocum linguam Anglicam "Punicam" appellavi. Ignoscite, Angli, si erravi.
 Valete

Primum igitur unus hunc usum instituit, tum alii, sua sponte intellegentes, sunt imitati, postremo usus notatur, disputatur, explicatur: Hic est ordo rerum quem in linguis vivis fere observamus neque mortuis. Quin etiam inveteravit consuetudo, nam usque ad hunc diem interdum in Grege „Punice“ dicitur vel pro „Anglice“ (saepius) vel pro quacumque lingua non Latina (raro).

Quae cum omnia ad scribendum tantum spectent, nomen Gregis Latine Loquentium non omni tamen caret fundamento. Sodales enim interdum in locutoriis Interretialibus viva voce collocuti sunt, interdum etiam ipsi convenerunt. Si pauca de me ipso licebit narrare: Quondam sodalis quidam Hispanus, pri-

---

rium“ *Computer*. Voces „scapus“ et „plica“ perhibentur pluribus locis in Interreti, velut in „Indice Vocabulorum Computatoriorum“ professoris linguarum scriptorisque Latini egregii Stephani Berard, qui index hoc tempore sub inscriptione <http://commons.wvc.edu/sberard/bo-reoccidentales/latin/Scitu Digna/Vocabulorum Computatralium.aspx> asservatur. Vicipaedia Latina hodie habet lemma „computatrum“; lemma „scapus“ vel simile adhuc deest, quamquam sub lemmate „programmatura computatralis“ enumeratur „fasciculus (etiam plica, scapus, documentum)“.

⁷ Hanc Conradi epistulam exscribo ex archivis meo computatro conditis (lapsibus exiguis sublatis, inscriptione electronica dissimulata); est etiam archivum Gregis epistularum in Interreti quod tamen solis sodalibus patet. In iis, quae supra de usu vocabulorum rettuli, nitor memoria mea.

usquam Germaniam adiit negotii causa, interrogavit in Grege ubi Latine loquentes convenire posset in Germania. Quamquam antea numquam Latine locutus eram, nomen numerumque telephonicum dedi, et brevi post convenimus. Etiam si noluissemus, Latine nobis erat loquendum, cum illa lingua eo tempore sola nobis exstaret communicantibus communis. Non semel etiam eius sodalis sponsa aderat; quae cum numquam linguam Latinam didicisset, multa tamen intellexit, quaedam et ipsa locuta est. Maxime ergo admiratus sum denuo exstare homines qui linguam Latinam non in schola didicissent sed audiendo imitandoque sicut infans a parentibus.

Haec fortasse latiore solum sensu sunt ab Interreti inducta; non dubito tamen quin eiusmodi res multo saepius nunc accidant, cum Tela illa ubique homines conducat qui iisdem quidem studeant rebus, Tela autem adempta, quippe qui per mundum dispersi, numquam invenirent convenienter alius alium.

Haec in fine adiciam: Lingua Latina mihi per Interrete viam velut contrariam ire videtur atque dialecti Theodiscae: Illa e lingua scripta fit lingua qua loquantur homines, hae e statu loquendi transeunt ad statum scripto conditum. Discipuli mei Palatini cum nuntios inter se communicant, in illo Prosopobiblio⁸ vel alibi, fere dialecto Palatina utuntur⁹ – sive parentes iis sunt Palatini, sive Turci, sive Russi, sive alii. Triginta annos abhinc, cum eram adulescens ipse, dialecti Theodiscae fere non scribebantur.

Tela Totius Terrae differentiam inter linguam scriptam et linguam vivo colloquio usurpatam miro quodam modo deminuit – quod linguae Latinae contra spem omnium demum ad vitam resurgenti magno emolumento videtur esse. In arbore ingenti mortua subito apparuerunt ramuli virides.

Dr. Wilfried Lingenberg
 Universität des Saarlandes
 FR 3.5 Altertumswissenschaften
 Abteilung Klassische Philologie
 D-66123 Saarbrücken
 E-Mail: W.Lingenberg@mx.uni-saarland.de

⁸ Anglice „Facebook“. Et hac de voce Latine vertenda disputatum est in Grege, postquam mense Maio a. 2013¹ sodalis anonymus instituit Gregis „paginam facebookianam“ (ut quidam dicunt; magna tamen pars „Prosopobiblion“ habere acceptum videtur).

⁹ Velut quaedam puella, discipula quondam mea, nuper in Prosopobiblio scripsit: „Ich siehs ned in, hochdeitsch zu schreiwē“; Theodisce: „Ich sehe es nicht ein, hochdeutsch zu schreiben“; Latine: „Omnino non habere mihi videor cur scribam communi Theodisca lingua“ (scilicet pro dialecto Palatina).